

Změna základního paradigmatu školy: konstruktivismus osou výuky, popření transmisivního pojetí výuky

- jak přemýšlet o výuce
- jak reflektovat výuku
- jak zlepšit poznávání (učení) dětí

Tradiční pojetí výuky, pro kterou v její vyhraněné podobě je příznačná transmise, tj.

předávání hotových, logicky utříděných informací, přičemž se počítá s jejich "zrcadlovým"

otiskem do mysli žáků (tedy s tím, že je žák přijímá tak, jak mu byly sděleny).

Konstruktivistický přístup k výuce, který vychází z teze, že poznání je založeno na složitém

konstrukčním procesu, ve kterém výběr a interpretace podnětů závisí na předchozí žakově

zkušenosti a výsledky tohoto procesu jsou subjektivní. Jde totiž o interakci mezi dosavadním

poznáním a novými podněty a právě v této interakci se utváří žakovo (individuální, jedinečné,

subjektivní) pojetí učiva. Je to proto, že žakovy zkušenosti jsou součástí jeho poznávacích

struktur a nejsou indiferentní vůči podnětům ze strany učitele.

Proti předávání hotových poznatků žákům vystoupil již v sedmdesátých letech pražský

pedagogický psycholog František Jiránek, který zkoumal utváření pojetí času a hodnot u dětí na

prvním stupni. Ve svých pracích zdůrazňoval, že děti nemyslí hůře než dospělí, jen se jich

musíme umět zeptat. To můžeme udělat jedině tehdy, jestliže se zajímáme o zkušenosti dětí a

jejich pojetí učiva. Vždy jde totiž o hledání a nalezení souvislostí mezi novým učivem a

aktuálními poznávacími schémata (strukturami) žáků. Pokud učitel zná obsahy aktuálních

poznávacích schémat žáků, může navozovat problémové situace, při jejichž řešení žák může, na

základě svých dosavadních zkušeností, v činnostech dospět (samostatně nebo s větší či menší

pomocí) k novým poznatkům. Podívejme se nyní na tradiční a konstruktivistickou výuku z

pozice žáka a učitele. Toto srovnání nám také pomůže odhalit, proč mnohé inovace výuky spojené

s aktivizací žáků nepřinášejí žádoucí výsledky, resp. nemají zásadní vliv na vytvoření

podmínek pro smysluplné učení se žáků.

Tradiční škola totiž dostatečně nerespektuje význam zkušenostního poznání pro orientaci dítěte

ve světě. Obdobně nerespektuje rozvoj poznání, který není dán sumou poznatků nahromaděných na sebe, ale spíše jejich kvalitou, která určuje hloubku porozumění.

Výstižnou kritiku tradiční

školy ze strany konstruktivistů podal Tonucci ve své práci Vyučovat nebo naučit? (Praha 1991),

z níž vybíráme:

V tradiční škole:

- Žák je ten, kdo nic neví a do školy přichází proto, aby se všemu naučil.

- Učitel je garant pravdy a ví a ve škole je proto, aby naučil všemu toho, kdo neví.

- Žákovo poznání se tvoří postupným kladením poznatků na sebe.

Tento proces předávání ucelených poznatků, který počítá s jejich přenosem do mysli žáků se

nazývá transmisí a výuka, která je na něm postavena transmisivní výukou.

V konstruktivistické škole:

- Žák ví, a do školy přichází proto, aby přemýšlel nad tím, co ví, aby rozvíjel své poznání.

- Učitel jako garant metody zajišťuje, aby každý žák mohl dosáhnout co možno nejvyšší úrovně rozvoje.

- Žákovo poznání se tvoří jako jeho subjektivní schémata, poznávací struktury, které se v procesu učení mění a obohacují.

Co se nám vybaví s pojmem konstruktivismus (brainstorming - jeden za druhým)?

- volba
- zkušenost
- možnost přemýšlení o všech možných kontextech
- učit se učit (se) učit se?
- aktivita
- spolupráce
- užitečnost

Co potřebujeme vědět (o konstruktivismu)???"

- jak je efektivní
- jak zjistit, že je efektivní (co je efektivita - jak se měří?)
- jak při tom zvládat třídu?
- jak přesvědčit učitele o užitečnosti? (vrs.požadavky osnov a časová tíseň)
- chceme příklady

Zamyslete se nad tím, co spojuje tyto případy:

1. Student fyziky, který nerozumí běžným fyzikálním procesům (např. střídání fází Měsíce)
2. Žák, který témuž učiteli na stejnou otázku v Bi odpoví správně a v Ch špatně
3. Student, který má ze sociologie výbornou, není sám schopen překonat předsudky vůči ženám.

Odpovědi:

- oddělenost teorie a praxe
- neschopnost přenosu
- chyba je v tom, jak se učí ve školách (třídách)

Vysvětlení:

- Z vnějšku (od učitele) přichází nové poznání `a expozice (předkládání): předpokládá se, že čím více dítě ví, tím lépe porozumí světu (doufáme, že kvantita se změní v kvalitu)

- Jednotlivé předměty fungují jako „vrstvičky poznání“ (jako cibule);

Novotný: je lépe dělat z dětí brambory než cibule

- brambory: ucelenost, hutnost, poznání „z jednoho kusu“
- cibule: rozpadne se, žák zapomene

Jak to řešit?

Třífázový model učení (RWCT):

1. evokace

- každé učení začíná že si žák sám uvědomí a vyjádří, co sám ví, nebo si myslí, že ví, a zároveň formuluje případné nejasnosti a otázky, které k tématu má a na které bude hledat odpověď (brainstorming, myšlenková mapa...)

např.: fotosyntéza: děti si přinesou listy

U:

- co mají všechny listy společného? (jsou zelené)
- co to znamená? - produkují kyslík - probíhá v nich fotosyntéza
- co by se stalo, kdyby na Zemi vyhynuly všechny zelené rostliny?....

2. uvědomění si významu

= konfrontace původního žákova konceptu daného tématu se zdrojem nových informací, názorů, nově formulovaných souvislostí (pokus, pozorování, text, film, vyprávění, přednáška)...

3. reflexe

= žák přeformuluje své chápání tématu pod vlivem nových informací a diskusí se spolužáky, uvědomí si, co nového se naučil, které původní představy se mu potvrdily, které naopak vyvrátily, uvědomí si názory druhých

Učební činnost žáka:

Vycházíme z teze, že učící se jedinec je samostatná lidská bytost s vlastní zkušeností, se zvláštní poznávkovou strukturou a vlastní představou o světě.

Proces učení je hluboce individuální.

ALE: učící se jedinec je bytost sociální a učení probíhá jako sociálně sdílená zkušenost

Výuková činnost učitele:

- učitel jako facilitátor

- učitel jako koordinátor (řídící spolupráci žáků)
- učitel participující na procesech učení žáků

Principy konstruktivistického přístupu:

- respektování přirozených procesů poznávání a učení (nic proti logice věci)
- budovat učení na vnitřním zájmu dítěte (čekáme, kdy a jak si dítě položí otázku)
- aktivizace žáků (čím méně učitel dělá, tím víc se děti naučí)
- čtení a psaní - produkce, produktivní učení - „ratio“

Literatura:

JIRÁNEK, F. Psychologie učení

PIAGET, J. Psychologie inteligence

Čtěte: Konstruktivistické listy